

VASÁRNAPI KRÓNKA.

Írja: MOLNAR FERENC.

Egy-két hónap múlva innen Pestről mindenki megy, amerre lát. Néhány év óta nyáron ennél elhagyottabb város nincs. De a boldog tervezetés a térképen való kereselés már elkezdődik ilyenkor. És még azokban is, akik szeretik Pestet, fölébredt már az első meleg déli napsütésre a városundor, a „jaj csak már ne volnék itt“, a „csak innen el“, „ez Pest“ és „ez csak Pesten lehetséges“. Most mindenütt hallod egyszerre a bajokat és a szenvedéseket, a sok zöldbevágyó mint eladja hűtlenül ezt a kövárost, gyalázza, szökni akar már belőle. Jól esik behunyni a szemet és egy nyári éjszakára gondolni, valahol egy kis ház előtt ahol majd júliusban esőndesen szivarozgathatsz egy jóbaráttal, könnyű kis fehér bor

Addig is, ez enyhe tavaszi éjszakán, nézzük meg, mit mond erről a költő. A költőt nagyon szeretem és egyre jobban szeretem, — bocsánat e privát-ügyért — az évekkal együtt nő a bizalmam iránta, sok keserű undorral együtt növekszik bennem a nála való lelki tisztálkodás vágya. Nem tehetek róla, jobb szeretném, ha a lány és szomorún-édes Alfred de Musset volna a költőm, de e város vad élete és a magam emberi gyöngesége tette, hogy hozzá kellett menekülnöm, ehhez az acélosan oszifonláros rejtett érzelmességű versíróhoz, aki hideg márvány-nyelven szól hozzám kétezer év messziségéből, aki komor, kegyetlen és a sötétje velejéig moralista, satirikus és újságitró, siker-áhitó és a dícsőségől megcsömörített, emberszerető és emberesüföldő városban lett és városgyalázó, akinek az erkölcsi érzése még mindig kétezer éven keresztül úgy zúg felém, mint a tenger haragja, mely az óceán közepén, ahol senki nem látja, felbőmből az égig, s amelyből a messzi parton, az emberek között, szeszélyesen surranó, hívős hullám lesz. Decimus Junius Juvenalisnak hívják a költőt és ezernyolcszázötvenhárom évvel ezelőtt írta azt, amit én ma olvasok, s amiből bátor leszek rövid és tanulságos szemelvényeket adni a szíves olvasónak, aki e meleg tavaszi napokon a városból való menekülésre gondol.

Megjegyezhetném még azt is, hogy nincs semmi új a nap alatt, vagy azt, hogy a világ nem egyéb mint örök körforgás, de ezekre a szenzációs hőlesésekre magától is rá fog jönni az olvasó az itt következő folyamán. Ezek helyett tehát inkább csak azt jegyzem meg, hogy az alább következő analógiák Juvenalisnak úgynevezett harmadik satirájából valók, amelyet a városi élet ostorozására írt, s ez analógiákat minden nagyképűsködés nélkül, tisztán azért, mert mulatságosak és érdekesek, jegyzem ide a mai Budapest panaszosainak szórakoztatására. Aki ezeket végigolvassa, talán ezen az egy vasárnapon nem fogja semmiről sem azt mondani, hogy: „ez is csak Pesten történhetik“.

Menjünk végig a satiráján, rendszer nélkül. A költő unja a városi életet, elég volt neki a hazai premierekből, amiknek akkor a tragédiákat felolvasó költők feleltek meg. Csak hogy azok nem télen grasszáltak, mint mi, hanem nyáron, mint írja:

... Augusto recitantes mense poetas.

Ezután mindjárt állást foglal, igen helyesen a *Marquissiget* hárbeadása és beépítése ellen, amennyiben siratja az ő szent romjait

és a körötte zöldelő ligetet, amely épüget királyi és vallásos emlékeket őrzött, mint a mi szigetünk, siratja Numa Pompilius király és Egeria nimfa barlangjának romjait, forrását és kertjét, mondván szóserint: „zsidóknak adatik bérbe a szent forrás és a mellette levő liget, mert minden fából pénzt akarnak csinálni“.

„Nunc sacri fontis nemus et delubra locantur Judaeis“

Attérve a gazdasági viszonyokra, époly nyomasztóknak mondja őket mint a Pester Lloyd, sőt az idej esztendő pénzügyeit nem is lehetne jobban jellemezni, mint az ő két sorával:

„Res hodie minor est, here quam fuit atque eadem cras Deteret exiguis aliquid“

Magyarul: A vagyon ma kevesebb, mint tegnap volt és holnap valami még ezt a keveset is csökkenteni fogja.

Nyugodtak lehetünk, az annyira pesti specialitást, a pletykával zsaroló álhirlapírót sem mi találtuk ki. Erről Juvenalis már megemlékszik mikor azt mondja, hogy az ő városának emberei csak azt rettegik, aki „tudja a dolgaikat, s akinek lelke az elrejtett és állandóan elhallgatandó dolgoktól hullámszik.“ És mintha csak Krisztus után 100-ban gondosabban kereste volna az analógiákat Pesttel, mint én Krisztus után 1913-ban keresem az analógiákat Rómával, nem feledkeznek meg a Lukács-Désy ügyről sem, sőt azt hiszem, egyenesen Elek Pálra céloz mikor ezt mondja:

„Carus erit Verri, qui Verrem tempore quo vult, Accusare potest.“

Ami azt jelenti, hogy „Az kedves Verres előtt, aki Verrest akkor vádolhatja meg, amikor akarja“. Ehhez még csak azt kell tudni, hogy Verres 82-ben Kr. e. pénzügyminiszter volt Rómában, s dacára annak, hogy az állampénztárt megkárosította, később praetor lett. Természetes, hogy szerette azokat, akik tudtak róla mindent, de nem vallottak. Később akad egy Désyje, aki minden akadályon keresztül megtámadta, de ez aztán el is kergette. Igaz, hogy ezt a Désyt Cicerónak hívták.

Mint Pest Bécsesél, úgy volt Róma Athénnel. Athén elárasztotta divatjával, kulturájával, iparával, kereskedelmével szokásaival Rómát. A költő kikelt az idegen befolyás ellen s felháborodik azon, hogy *nincs hazai aviatika*, hogy várunk kell, amíg katonáék osztrák repülőket telepítenek ide. Ezt — a görögöket szidván — szóról-szóra így írja:

„Graeculus esuriens in caelum, jusseris, ibit.“

Ad summam — — —

Qui sumpsit pennas, mediis natus Athenis“

Magyarul: „az éhes görögöcske még az égbe is föl száll, ha parancsolod. Elvégre az első, aki szárnyakat öltött athéni szülött volt.“ Ami nekünk Etrich, az osztrák konstruktőr és Illner, az ő lezuhant pilótája, az volt a Juvenalis hazafias érzésének Daedalus, az első görög konstruktőr és Ikarusz, az első lezuhant pilóta.

A házbéruzsora Rómában is olyan volt Juvenalis szerint, mint Pesten „... magno hospitium miserabile...“ drága a legnyomultabb kis lakás — írja — majd más helyen ezt mondja Frusinóban, Fabrateriában és Sorában (faluhelyen) a legszebb házat megveheted annyiért, „quanti nunc tenbras unum conducis in annum“ — amennyi házbért most egy sötét lyukért egy évre fizetsz. Ő sem panaszkodik kevésbé az *életmiszerek drágasága* miatt, mint a mai pesti társadalom, mert ke-

serüen jegyzi meg, hogy „a legszerényebb étkezés is sokba kerül“ — „... et frugi coenula magno.“

A színházban való cfrálkodás kérdéséről való véleménye semmiben sem különbözik ama modern kritikusétól, aki azt írja lapjában, hogy a közönség azért jár a színházba, hogy a toalettjét mutogassa. „Similisque videbis orchestram et populum“, egyforma ruhában látod a zenekari ülés (mert ez is ókori találmány, sőt ókori elnevezés) közönségét és a népet. Majd alább, egy mondatban amelyet szóról-szóra így irhatott volna a mai társadalmi-tárcairól, ezt mondja: „Itt a ruházkodás pompája felülmúlja a ruházkodó anyagi erejét, itt mindenki a gazdagabb osztály ruházkodását utánozza, ez általános hiba, itt mindnyájan cifra nyomorúságban (ambitiosa paupertate) élünk“.

Azt se higgye a szíves olvasó, hogy a könnyelmű építkezés, a bedülő házak, a vékony falak, a gyöngé pillérek nyomorúságos keserve is csak nekünk jutott ki. Az igazi és jellemzően pesti építkezést Juvenalis már Rómában megrótta.

„Nos urbem colimus tenui tibi cine fultam Magna parte sui“

Magyarul: „olyan városban lakunk, amelyet vékonyka oszlopok támasztanak nagyrészen“. Majd alább: „és még azt akarják tőlünk, hogy nyugodtan aludjunk, amikor egyre fenyeget a bedőlés veszedelme“. Ime, ennyit haladt a technika ezernyolcszázötvenhárom hosszú év alatt.

Az *életmiszerekhamisítás*, ez a leggyakoribb és legkomolyabb pesti panasz, hála istennek, szintén nem a mi gonoszságunk. A hamisított és romlott ételek már akkor is betegséget okoztak, amelyet „cibus imperfectus et haerens ardentis stomacho“, a „tökéletlen és az égő gyomorban emésztetlenül lógó eledel“ idézett elő. A pesti *utcai láрма* ellen sem mi irtuk az első panaszos cikkeket, hanem a római költő, mikor kikelt „a szűken kanyargó utcákban dübörgő kocsi“ ellen, amelyek éktelen lármájukkal ölik a polgárság nyugalma, s amelyek csak drága, csöndesebb vidéken lakó gazdag embereknek teszik lehetővé azt, hogy éjszaka nyugodtan alhassanak. „Sok pénz kell ahhoz, hogy Rómában aludni tudjon az ember!“ — kiált fel elkéseredetten ami a latin nyelv gyönyörű és pregnans egyszerűségében így hangzik: „Magnis opibus dormitur in Urbe“.

Ami a közlekedés ügyét illeti, neki már akkor épüget fájt az utcán való lökdösődés és a gyakori elgázolás, mint ma Pényes Lászlónak, az utcai rend fanatikusának. Azt mondja: „az egyik a karjával lök meg, a másik valami rúddal, amit cipel, gerendával üt meg a fejemet...“ Hatalmas szálfák ingadoznak a fuvarosok szekerein, magasra vannak rakva, az ember egyre fél, hogy feldől velük a kocsi. Liguriai sziklakkal megrakott kocsinak török a tengelye, lezuhan a sok kő... „Mintha csak a Teréz-körút egyik ablakából néznél az utcai közlekedés bajait. Ezt olvasva mégis csak le kell tenni egy percre a könyvet és elgondolkozni azon, hogy ez a latin panasz nemsokára már kétezer éves és még csak a múlt hónapban adott ki egy rendeletet Buda főkapitány a fuvaroskocsikról, amely rendeletben szóról-szóra benne van a Juvenalis két szekere a rosszul megrakott szálfás-szekér és a túlterhelt kő-fuvar.

Végezetül — hogy igazán elmenjen a kedve minden pesti embernek ama vádtól, hogy csak nálunk vannak *éjszakai afférek* részeg emberek közt az utcán — álljon itt szó szerint egy római éjszakai affér leírása, ahogy azt Juvenalis az utókor számára följegyezte:

„... Halljad a nyomorult veszekedést. Megáll előttem (a fiatalságával hengegő és bortól felhevült éjszakai ifjú) és megparancsolja, hogy álljak meg én is. Engedelmeskednem kell. Mert mit cselekszel, ha az ilyen dühöngő kényszerít, s hozzá erősebb, mint te? Rám kiált: „Honnan jösz? Hol laktál jól ecettel és babbal? Micsoda varga zabált veled együtt zöldséget és ürüszáját? Nem felelsz? Azonnal felelj, különben a talpamat fogod érezni. Mondd meg, miféle vagy, mely imaházban keresselek, *te zsidó?* — Mindegy, ha felelsz neki, ha nem. Egyformán páholnak el. Végül könyörgesz, hogy elmehess onnan kevés foggal, „ut liceat paucis cum dentibus inde reverti“.

Még az is benne van, hogy „te zsidó“. Igaz, hogy akkor még csak száz éves volt a kereszténység és körülbelül egyértelmű volt a zsidósággal, de azért mégis csak mulatságos, hogy a római éjszakai verekedő-lump nem azt mondta a megtámadott civilnek, hogy „te keresztény“, hanem époly kedélyesen lezsidózta, ahogy ma teszi a Révay-utca környékén.

Azzal kezdtem: nem fogom megjegyezni, hogy nincs semmi új a nap alatt. Most azonban mégis kénytelen vagyok ezzel a szentenciával végezni a „harmadik szatira“ pesti analógiáit. Ime, mikor a nagy római költő egyszer fogja magát és újságírói munkát végez, akkor oly közel áll egy mai pesti főváros-rovatvezetőhöz, hogy csak le kell fordítani és belenyomtatni a mai újságba — közel kétezer év alatt nem öregedett két napot.

Oláh dolgok.

A keresdi magyarok. A P. H. a napokban e címen panaszkolt fel, hogy Keresd erdélyi községben a magyarok iskola nélkül nőnek fel, vagy pedig az oláh iskolába kénytelenek járni, ahol eloláhosítják őket. Ha Erdélyben csak Keresden volnának ilyen szegényletes körülmények között a magyarok, egészen aranyállapot volna az. Tessék ide figyelni! Erdélyben összesen 2291 falusi község van s ezek közül mindössze 294-ben nincsen magyar lakos. Ugy-e bár, ebből az következne, ha észszerű kulturpolitikája volna a kormánynak, hogy 1997 községben okvetlenül legyen magyar iskola. Mivel pedig Erdély falusi községei között csak 28 akad olyan, hogy senki sem tudott magyarul, igazság szerint 2263 községben nem volna szabad más isko-

lának, mint magyar tanítá nyelvünek lenni. Hiszen Magyarországon volnánk, vagy mi a csoda! És mit találunk a magyarországi egységes népkultúra dicsőségére? A közel 2700 népiskola közül mindössze csak 1180-ban tanítanak magyarul, a többiben oláhlul és kétszázegynéhányban németül. Mióta az állam a felekezeti (igazában nemzetiségi) népiskolákat anyagilag virágzó állapotba helyezte, azóta az erdélyi falvak magyar kisebbségének gyermekei szolgáltatják a jövő nemzedék analfabétáit. Vannak községek nagyszámmal Erdélyben, melyekben a 100—200 lelket számláló magyarok közül csak azok tudnak írni-olvasni, akik ezt a tudományt a katonaságnál elsajátították. Van azonban ezekben a községekben szász és államségélyes oláh iskola, néha ez utóbbiból kettő is, csak olyan nincs, melybe a magyar tankötelesek is járhatnának. Ime, ilyen gondot visel az állam az erdélyi szétszórtan élő magyarságra — amikor oly előzékenyen paktál a kormány az oláhokkal és szászokkal!

Az oláhok egymás között. A hazai és külföldi oláhok egységesnek csak akkor mutatkoznak, ha a magyarságot támadni, vagy gyalázni akarják. Ettől eltekintve az ősi oláhok, az ortodoxok minden lehető alkalommal belekapaszkodnak a gör. katolikus oláhok üstökébe. Ezek szemükben hitehagyottak, akik eladták lelküket először Rómának s ezután a magyaroknak. Romániában egyenesen kinos a helyzete a gör. katolikus oláhnak, mert felekezetét alábravalónak minősítik, mint a zsidó felekezetet. A napokban is, itthon Nagyszebenben és Romániában Bukarestből kiméletlenül megtámadták a gör. kath. oláhokat, amiért a legutóbbi püspökszentelésen *magyar beszéd* is elhangzott Balázsfalván. Sőt Bukarestben azzal vádolják meg a balázsfalvi érseket, hogy magyar nyelven celebrál az oláh székesegyházban, oláh iskoláit és egyházait eladta a magyaroknak s ezért valóságos veszedelme az oláhságnak. Szegény *Mihályi Viktor* érsek, aki lapjában az Unireában a magyarok elleni gyűlölet-koncertben egyenesen a szopránt éneklé, most ugyanott keservesen méltatlankodik az igaztalan támadás miatt, bizonyítva sok példával, hogy az ő egyházában is csakis a legutolsó és kényszerhelyzetben hangzik el egy-egy hivatalos magyar nyilatkozat, sem több, sem kevesebb, mint az ortodoxoknál. Ezen alapon a „szegényletes áruulás“ vádját egyszerűen visszautasítja a nagyszebeni érsekség magánhasználatára. Szóval az oláhok is két táborban vannak, az egyikben a *kétes oláhok* s a másikban az *igazi oláhok* foglalnak helyet, farkasszemet nézve egymással.

Az oláh művészek körútja Erdélyben. Hogy Erdélyben a romániai kultúra milyen mérvű hódítást tett, arról az oláhokkal paktáló magyar politikusoknak fogalma sincsen, mert különben lehetetlen volna, hogy szóba állnának velük. Amikor egy idegen művészetnek, hozzá oláh művészetnek kelete van Magyarországon, akkor az oláh, illetőleg romániai kultúra is mély gyökereket verhetett már, amire pedig aligha van szüksége Magyarországnak. Egy idő óta az ugynevezett román művészeknek jól kifizeti magát a magyarországi körút. Bejárják az oláhlakta vidékeket és sikeres propagandát üznek „a mindenütt élő románok egységes kulturájá“ érdekében. A napokban Marcus, Kriszán és Baila művészek tették közzé a május—júniusban végrehajtandó művészeti körútjuk felhívását, melyet az „egyetemes román“ sajtó kitörő örömmel üdvözölt.

Román fenhatóság alatt él körülbelül száz-ezer magyar lélek Moldvában, azonban közéjük Magyarországra felől még a fecskéknek sem szabad repülni. Templomaikban is csak oláhlul imádkozhatnak, sőt nemrégiben koboztak el néhány száz darab tíz-félleres imádságos füzetet, — magyar volt a szövege!

Ugyan bizony, mikor térnek magukba az oláhokkal paktáló mindenható magyar politikusok és a magyar kormány, hogy a viszonyosság alapján helyezkedve, csak annyi külön oláh jogot ismerjenek el Magyarországon, mint amennyit Románia nyújt a fenhatósága alatt élő magyaroknak!

Hogyan védekezhetünk az elmagyarosítás ellen? Közlebből a brassói Gaz. Frana e kérdésről elmélkedett hasábjain, mely aztán visszhangra is talált a *Patria Mumá*-ban, Romániában. A bukaresti *Scara* is hosszasan foglalkozik e kérdéssel és különösen a szétszórtan élő oláhságunk sorsa miatt aggódik. Hát megengedhetjük-e ezen oláhok elveszését. — kiált fel a *Scara* — akik az ilyen helyeken a legkiméletlenebb gunynak vannak kitéve? Egy pillanatra sem! Akadhat-e egyetlen romániai oláh is, aki közönyösen néz az oláh elem megsemmisítésére irányuló pörösködést? Hiszen bármely csapás, mely a mi testvéreinket éri bármely idegen uralom részéről is, az egyúttal az *egész oláh faj* ellen is van intézve, ami annál érzékenyebb, mert azon erő megtörésének kezdetét jelenti ez, melyet a királtságbeli oláhok évszázados erőlködéssel teremtettek meg...

Tehát a királtságbeli oláhok itt nálunk emeltek maguknak erősségeket. Nem is rossz politika. Így állván a dolog, a *viszonyosság* alapján tehát nekünk is jogunk van magyar erősséget emel-